

УДК 351

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2021.3.11>

Р. М. Колісніченко

доктор політичних наук, доцент,
директор,
Центральноукраїнський інститут,
Міжрегіональна Академія управління персоналом, RМК7@ukr.net

І. А. Семенець-Орлова

доктор наук з державного управління, професор,
директор Навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу
Міжрегіональна Академія управління персоналом

К. П. Швець

доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональна Академія управління персоналом

А. В. Дакал,

доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональна Академія управління персоналом

НАУКОВИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ГЛОБАЛІСТИЧНА СВІДОМІСТЬ» У ВИМІРІ СУЧАСНОГО ЕТАПУ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД

Досліджено поняття «глобалістичної свідомості» у вимірі методології науки публічного управління. Однією з принципів структурних відмінностей політичної культури від глобалістичної свідомості визначено наявність у структурі політичної культури специфічних моделей політичної поведінки. Глобалістична свідомість включає лише основні компоненти політичної культури, такі як політичні знання, цінності та переконання, але не включає чіткі форми політичної участі та політичної дії, які виділяються поряд із системоутворюючими компонентами в системі структурних елементів політична культура. На відміну від політичної культури, глобалістична свідомість може передбачати лише готовність до певного виду політичної поведінки, покроковий алгоритм дій, пов'язаних із трансформацією глобальних проблем, але не саму політичну поведінку та її моделі.

Автори підкреслюють, що не можна не враховувати предметні відмінності між досліджуваними поняттями. Якщо предмет політичної культури охоплює лише політичне життя людства, політичні проблеми розвитку людства в їх співвідношенні з іншими сферами суспільного життя, то глобалістична свідомість охоплює не лише відображення політичних, а й екологічних, соціально-економічних, демографічних, медичних та багатьох інших глобальних проблем, їх комплексний, всебічний аналіз з точки зору різних галузей науки. У цьому контексті предмет глобалістичної свідомості значно ширший за предмет політичної культури, що забезпечує цілісне відображення всього різноманіття проблем глобального розвитку.

Визначено, що політична культура охоплює низку цінностей, переконань щодо політичних питань на всіх рівнях, від індивідуальних, групових та соціальних до міжнародних, регіональних та глобальних проблем. Тоді як глобалістична свідомість зосереджується на відображенні лише проблем у глобальному масштабі, не охоплюючи всіх інших рівнів соціальних

проблем. Тобто, залежно від рівня розглянутих проблем, об'єкт глобалістичної свідомості є вужчим за об'єкт політичної культури, що допомагає зосередитися на детальному вивченні глобальних проблем, не відволікаючись на інші проблеми нижчих рівнів.

Ключові слова: *глобалістична свідомість, державне управління, теорія державного управління, механізми державного управління.*

Опис наукової проблеми та її значення. Найефективнішим фактором у вирішенні сучасних глобальних проблем є розвиток глобалістичної свідомості людства, що забезпечує високий інтерес до глобальних загроз, підвищення рівня компетентності щодо процесів світового розвитку. Важливим аспектом сучасних досліджень є визначення особливостей впливу глобалістичної свідомості на формування політичної культури та розвиток механізмів державного управління.

Аналіз останніх досліджень. А. Бабкіна, В. Бабкін, В. Бебик, В. Горбатенко, Л. Нагорна, М. Сазонов та інші дослідники зосередилися на вивченні сучасної теорії державного управління, особливостей політичної культури [1; 4, 6; 7, 8]. Теоретичні основи суспільної свідомості розробили В. Андрющенко, Л. Губерський, В. Ільїн, Ю. В. Кулагін, І. Надольний, В. Петрушенко, Л. Смерж та інші вчені [2, 5, 9; десять]. У той же час особливості взаємодії глобалістичної свідомості з політичною культурою, їх вплив на функціонування механізмів державного управління залишаються недостатньо проаналізованими.

Основною метою статті є аналіз ролі глобалістичної свідомості у розвитку теорії та механізмів державного управління.

Виклад основного матеріалу. Глобалістичну свідомість слід розуміти як специфічну форму суспільної свідомості, що відображає рівень сприйняття глобальних проблем людства, їх особливостей, тісно пов'язаних з ними світових процесів і явищ [3]. Залежно від характеру глобальних проблем виділяють такі складові глобалістичної свідомості: гуманітарний, екологічний, соціально-економічний та військово-політичний. Гуманітарний компонент глобалістичної свідомості включає зображення глобальних гуманітарних проблем, зокрема демографічних проблем, проблем охорони здоров'я, освіти, культури та поваги до прав людини. Екологічна складова відображає сприйняття та ставлення до глобальної екологічної кризи з усіма її проявами та негативними наслідками як для життя людини, так і для всієї природи.

Військово-політична складова глобалістичної свідомості включає аналіз глобальних проблем війни і миру, розповсюдження ядерної

зброї та загрози тероризму. Соціально-економічна складова включає ставлення до глобальних економічних і соціальних проблем, таких як поширення бідності, голод, наявність диспропорцій у глобальному економічному розвитку та несправедливий розподіл світового багатства. Рівень розвитку перелічених компонентів глобалістичної свідомості є істотним чинником формування готовності людини до справедливого вирішення відповідного типу глобальних проблем і забезпечує гармонійний розвиток глобальних процесів.

Сучасним напрямком вивчення глобалістичної свідомості є її безпосередня структурна взаємодія з політичною культурою як впливовим чинником розвитку державного управління та гуманізації глобальних процесів. Як відомо, до найважливіших структурних елементів політичної культури належать політичні знання, політична ідеологія та психологія, політичний досвід і традиції, політичні інститути, норми, моделі та моделі політичної поведінки. Важливу роль у системі політичної культури, як і глобалістичної свідомості, відіграє емоційно-мотиваційний компонент, що складається з політичних переконань, почуттів, настроїв, оцінок, переживань і т. д. При цьому основні системоутворюючі елементи політичної культури включають лише політичні знання, цінності і переконання [6, 507].

При цьому глобалістичної свідомості перебуває в тісній постійній взаємодії з політичною культурою, особливо з її глобалістичною складовою. Політичні знання, цінності, переконання про глобальні стратегії розвитку формуються одночасно і в тісному співвідношенні з відповідними структурними елементами глобалістичної свідомості. Їх ідейна самобутність забезпечує цілісність, внутрішню єдність ціннісно-мотивованого світу особистості, чіткість і структурність її прагнень до вдосконалення глобалізованого світу.

Не маючи власних суто поведінкових структурних елементів, які б інкапсулювали практичні моделі поведінки, глобалістична свідомість може справляти вирішальний вплив на політичну поведінку в контексті глобальних трансформацій. Політична участь і політична діяльність є найефективнішими формами прак-

тичного вираження глобалістичної свідомості. Виборча поведінка, участь у масових політичних заходах, діяльність політичних партій, громадсько-політичних організацій, орієнтована на вирішення глобальних проблем, є одними з найпоширеніших практичних проявів впливу глобалістичної свідомості на політичну культуру суспільства.

Підтримка на національних виборах переважно кандидатів та політичних партій, які виступають за справедливі підходи до вирішення глобальних проблем, висувають обґрунтовані публічні вимоги до політичної влади, організують та проводять масові заходи з метою посилення впливу народу на політичні еліти, їх зацікавленість у підвищенні ефективності державного управління та гуманізації глобальних процесів є найефективнішими засобами забезпечення справедливості у відносинах глобального виміру. Посилення громадського політичного тиску на збільшення мотивації керівництва національних урядів до гуманного вирішення глобальних проблем є найнадійнішою запорукою глобальних політичних рішень щодо перерозподілу необхідних світових ресурсів для ефективного вирішення проблем світового розвитку. Тільки так вирішення більшості глобальних проблем стане реальним, вдасться якісно здійснити перехід від фантазії до ефективної практичної реалізації.

Тому ідеологічні цінності глобалістичної свідомості можуть оживати в основному завдяки їх відображенню в особливостях політичної культури, політичній поведінці населення як найбільш дієвого чинника розвитку політичної системи, зокрема системи державного управління. Трансформації політичних систем, систем управління державними органами у свою чергу справляють значний вплив на політичні, соціально-економічні, екологічні та інші глобальні процеси та спричиняють суттєві зміни у бік загострення, послаблення чи подолання різноманітних світових проблем. Таким чином, від рівня розвитку глобалістичної свідомості залежить ідеологічна спрямованість, активність політичної участі, що здійснюється для вирішення глобальних конфліктів інтересів, здатність людства знайти їх справедливе вирішення, забезпечити його повноцінний гармонійний розвиток.

Активізуючи когнітивні, оцінні, поведінкові та інші механізми політичної культури, глобалістична свідомість відчутніше, ніж будь-які

інституційні фактори, впливає на механізми державного управління, а отже – на процеси забезпечення військової, екологічної, продовольчої та інших видів світової безпеки. Порівняно з політичними та культурними факторами запобігання бойовим діям інституційні особливості Організації Об'єднаних Націй щодо їх значення для забезпечення військової безпеки у світі зазвичай відходять на другий план. Саме через слабкість вимог громадського миротворчого процесу цій впливовій міжнародній організації часто бракує політичної волі для прийняття відповідальних рішень, необхідних для забезпечення миру та стабільності в багатьох регіонах світу. Сьогоднішня військова агресія росії проти України не є винятком із правила, яке, на жаль, досі залишається без адекватної реакції ООН.

Одним із показників розвитку політичної культури суспільства є реалізація основних принципів свободи та демократії як основи повноцінного представництва інтересів більшості населення, дотримання прав людини та встановлення добробуту. Слід зазначити, що суспільне значення глобалістичної свідомості безпосередньо залежить від ступеня демократичності суспільства. Особливо вирішальної ваги глобалістична свідомість набуває в демократичних країнах. У сучасних розвинутих демократіях, де органи управління формуються на основі результатів загального, рівного волевиявлення громадян, що забезпечується прозорим і об'єктивним підрахунком голосів, стратегія держави, у тому числі зовнішньополітична, стає в тісну залежність від електоральних уявлень більшості населення і коригується з урахуванням основних особливостей політичної культури та глобалістичної свідомості суспільства.

Завдяки практичній реалізації демократичних принципів більшості, плюралізму, свободи, рівності та контролю вільно діючі засоби масової інформації дають громадянам можливість отримувати об'єктивну інформацію про особливості внутрішньої та зовнішньої політики держави. Це створює певну політичну компетенцію навіть у питаннях глобального характеру. Виходячи з цієї компетенції, політичні суб'єкти формують власні оцінки та ставлення до глобальних проблем через призму основних рис своєї глобалістичної свідомості й у разі розбіжностей із стратегічно важливими державними рішеннями можуть відкрито вимагати їх коригування чи повного скасування за допомогою успішного

виконання цих вимог. Тому в демократичному суспільстві, де громадяни здійснюють постійний і незалежний контроль за діями влади, глобалістична свідомість і політична культура зазвичай відіграють вирішальну роль у формуванні основних підходів держави до стратегії державного управління та вирішення глобальних проблем.

Деяко меншим ступенем впливу на глобальну стратегію держави має глобалістична свідомість в авторитарних і тоталітарних суспільствах, де громадяни не мають, як об'єктивної інформації про політичні події, оскільки в авторитарних суспільствах ЗМІ переважно знаходяться під жорстким державним контролем, так і можливості відкрито виступати проти рішень уряду без негативних наслідків для себе, таких як фізичні ушкодження, обмеження волі, звільнення та інші покарання. Важливість участі громадян у виборчому процесі за таких умов значно слабшає, що пояснюється широким використанням прийомів політичних маніпуляцій, однобічної роботи ЗМІ, використанням адміністративного ресурсу та фальсифікацією результатів виборів.

Водночас у державах з авторитарними політичними режимами, як і в усіх інших країнах світу, існують альтернативні джерела політичної інформації. Глобальні проблеми, особливо проблеми військово-політичного характеру, такі як війни, поширення терористичних актів, пов'язаних із людськими втратами, додатковими економічними витратами, вкрай негативно впливають на умови життя громадян, формуючи тим самим негативні оцінки війни та інші наслідки світових проблем. Як наслідок, суспільні настрої можуть вислизати від ЗМІ і набувати ознак небезпеки для подальшого існування режиму, що призведе до його повалення та втрати авторитарних рис у такому суспільстві. Фактично війна не є необхідною умовою для повалення авторитаризму; демократичні перетворення часто відбуваються в мирний час під впливом поширення демократичної політичної культури та розвинутої глобалістичної свідомості в суспільствах, що характеризуються підтримкою принципів і цінностей демократії. Так чи інакше, особливості глобалістичної свідомості населення в авторитарних країнах, хоча і в меншій мірі, ніж в демократичних, все ж у переважній більшості випадків враховуються владою.

Надзвичайно актуальним з точки зору забезпечення якісного державного управління та подо-

лання світових небезпек є вивчення типології глобалістичної свідомості як основи для об'єктивного аналізу можливих варіантів вирішення глобальних проблем, вибору та практичної реалізації найбільш оптимальних з них. Слід мати на увазі, що типологія політичної культури з точки зору стратегії вирішення політичних проблем на глобальному рівні може повністю збігатися з відповідною типологією глобалістичної свідомості. Типологічна тотожність цих понять ґрунтується на їх структурній схожості, що відображає специфічне коло глобальних проблем, пов'язаних з об'єктами як політичної культури, так і глобалістичної свідомості.

Слід виділити дві основні типології глобалістичної свідомості: загальну, критерієм якої є загальне ставлення до вирішення глобальних проблем людства, та спеціальну, засновану на сприйнятті та ставленні до одного з видів проблем глобального розвитку. На відміну від загальної, спеціальна типологія глобалістичної свідомості ґрунтується на ставленні до вузького, чітко визначеного кола глобальних проблем, таких як світове демографічне зростання, глобальна зміна клімату, забруднення та розповсюдження ядерної зброї.

Аналіз типології глобалістичної свідомості свідчить про її високу функціональну здатність активізувати мислення з метою пошуку ефективних шляхів подолання глобальних загроз та зосередження сил людства на реалізації окреслених планів гуманізації глобальних відносин. Ретельне вивчення впливу на ці процеси глобалістичної свідомості вимагає детального аналізу основних її функціональних характеристик.

Функції глобалістичної свідомості слід поділити на два основних типи: загальні та спеціальні. Загальні ототожнюються з функціями суспільної свідомості, які виконує глобалістична свідомість як її специфічна форма. До них належать такі функції: інформативна (надання інформації про процеси реальності), пізнавальна (отримання знань), творча (перетворення знань за допомогою мислення, уяви, фантазії), оцінювальна (визначення рівня смислу явищ і процесів за допомогою ціннісних стандартів), цільова функція (формування результату діяльності у вигляді образу). Крім того, до загальних функцій глобалістичної свідомості належать: смислоутворююча (формування смислів діяльності шляхом зіставлення життєвих реалій з цілями та ідеалами), організаційно-вольова

(концентрація духовних сил для досягнення мети), контрольо-регулююча (свідоме спостереження за діями суб'єкта, його адаптацією) та самоосвітня функція [5, 304-311].

Виконання глобалістичною свідомістю загальних функцій має свої особливості, які істотно відрізняються від ознак процесу реалізації функціонального призначення суспільної свідомості, оскільки функції глобалістичної свідомості спрямовані на відображення виключно глобальних проблем. Пізнавальна, творча, оцінна, цілепокладальна та інша функціональна діяльність з питань, не пов'язаних із загальнопланетними проблемами, не входять до функцій глобалістичної свідомості.

Особливість спеціальних функцій полягає в тому, що глобалістична свідомість відіграє провідну роль у їх здійсненні серед усіх форм суспільної свідомості. До особливих слід віднести такі функції глобалістичної свідомості:

- пізнавально-мотиваційна, сутність якої полягає у формуванні інтересу до пізнання глобальних проблем, їх причин, особливостей, наслідків та можливих способів вирішення;

- чуттєво-ціннісна, що передбачає формування глобальних цінностей гуманності, альтруїзму, справедливості, на основі яких розробляються фундаментальні підходи до справедливого вирішення проблем глобально-го розвитку;

- антиманіпулятивна, у тому числі формування стійкості до можливих маніпулятивних впливів на процеси формування глобалістичної свідомості людства;

- порівняльно-стратегічна, що означає порівняння вже практично здійсненої сьогодні діяльності людства щодо вирішення глобальних проблем з еталонними моделями такої діяльності з метою формування на цій основі загального бачення основних напрямів світової стратегії розвитку, необхідних для успішної гуманістичної діяльності, компенсації глобальних дисбалансів;

- представницька, включає формування суспільних вимог щодо ефективної налагодження роботи політичних органів для вирішення глобальних проблем, посилення зацікавленості політичних еліт у підвищенні ефективності державного управління та справедливому врегулюванні глобальних конфліктів інтересів;

- Мобілізаційна, сутність якої полягає у формуванні готовності до активних дій з метою зменшення негативного впливу та ефективного

вирішення глобальних проблем сучасності, зваженим урахуванням потреб усіх народів і соціальних груп;

- політико-культурна, що передбачає здійснення формуючого впливу на формування глобалістичних ознак політичної культури людства, розвиток практичної політичної поведінки як однієї з найефективніших форм прояву глобалістичної свідомості.

Результати досліджень функціональних властивостей глобалістичної свідомості підтверджують її вирішальну світову роль у процесі забезпечення справедливого державного управління, вирішення глобальних проблем, формуванні альтернативної цивілізації. Постійно тісно пов'язана з політичною культурою, глобалістичної свідомість є істотним чинником функціонального розвитку процесу державного управління.

Як відомо, до функцій політичної культури належать: пізнавальна (сприйняття дійсності), прогностична (прогнозування суспільно-політичного розвитку в майбутньому), моделююча (визначення методів і форм змін у суспільній системі), регулятивна (вплив на орієнтацію і діяльності суб'єктів), компенсаторна функція (заміна бажаного, але відсутнього в реальному житті суспільного явища). Розрізняють також інтегративну (об'єднання людей усередині суспільства на основі спільних поглядів, цінностей, ідеалів), представницьку (представництво і представлення певних політичних інтересів) і комунікативну (забезпечення взаємопов'язаності системи окремих елементів політичного ладу через функціонування постійної системи ціннісних орієнтацій) функції політичної культури [7, 222].

Порівняльний аналіз функціональних характеристик політичної культури та глобалістичної свідомості підтверджує, що політична культура, на відміну від глобалістичної свідомості, регулює переважно політичну сферу громадської участі та діяльності, а функції глобалістичної свідомості охоплюють усю глобальну проблематику.

Висновки. Глобалістична свідомість здійснює значний вплив на формування політичної культури, розвиток теорії та механізмів державного управління. Усвідомлення глобальних проблем, прогнозування їх майбутньої трансформації, регулятивне моделювання шляхів зміни глобальних тенденцій, публічна комунікація, інтеграція, політична адвокація в глобальному

масштабі – усі ці політичні та культурні процеси відбуваються під вирішальним впливом глобалістичної свідомості. Тому повноцінний розвиток політичної культури як чинника розвитку державного управління та вирішення світових політичних проблем неможливий без високо-розвиненої глобалістичної свідомості. Глобалістична свідомість є яскравим каталізатором і водночас найефективнішим інструментом формування у людства необхідної мотивації до порятунку цивілізації шляхом подолання проблем глобального розвитку. Висока актуальність досліджуваної проблеми визначає високі перспективи подальших наукових пошуків у напрямку вивчення шляхів розвитку глобалістичної свідомості населення світу, гуманізації її впливу на якість державного управління та розв'язання світових проблем.

Список використаної літератури:

1. Бебик В. М. Політична культура сучасної молоді / Бебик В. М., Головатий М. Ф., Ребало В. А. – К.: А.Л.Д., 1996. – 112 с.
2. Ільїн В.В., Кулагін Ю.І. Філософія: Підручник: В 2 ч. – Ч. II. Актуальні проблеми сучасності. – К.: «Альтерпрес», 2002. – 480 с.
3. Колісниченко Р. М. Глобалістична свідомість: поняття, структура, типологія / Р. М. Колісниченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. – 2012. – Вип. 9. – С. 117–124.
4. Нагорна Л. П. Політична культура українського народу: історична ретроспектива і сучасні реалії / Нагорна Л. П. – К.: Стилос, 1997. – 278 с.
5. Петрушенко В. Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III – IV рівнів акредитації. 2-е видання, виправлене і доповнене. – К.: «Каравела»; Львів: «Новий світ-2000», 2002. – 544 с.
6. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
7. Політологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За редакцією О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. – К.: Видавничий центр «Академія», 1998 – 368 с.
8. Сазонов М. І. Політологія: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Сазонов М. І., Фісун О. А., Чигринов В. І. – Харків: Фоліо, 1998. – 735 с.
9. Сморгж Л.О. Філософія: Навч. Посібник / Л. О. Сморгж. – К.: Кондор, 2004. – 416 с.
10. Філософія: Навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; За ред. І.Ф. Надольного. – 6-те вид., випр. і доп. – К.: Вікар, 2006. – 455 с.

Kolisnichenko R. M., Semenets-Orlova I. A., Shvets K.P., Dakal A. V. Scientific analysis of the concept of "globalistic consciousness" in the dimension of the current stage of development mechanisms of public administration: theoretical review

Abstract: the concept of "globalist consciousness" in the dimension of the methodology of the science of public administration is studied. One of the fundamental structural differences between political culture and globalist consciousness is the presence of specific models of political behavior in the structure of political culture. Globalist consciousness includes only the basic components of political culture, such as political knowledge, values and beliefs, but does not include clear forms of political participation and political action, which stand out along with the system-forming components in the system of structural elements of political culture. Unlike political culture, globalist consciousness can only presuppose readiness for a certain type of political behavior, a step-by-step algorithm of actions related to the transformation of global problems, but not the political behavior itself and its models.

The authors emphasize that it is impossible not to take into account the substantive differences between the studied concepts. If the subject of political culture covers only the political life of mankind, the political problems of human development in their relationship with other spheres of public life, the globalist consciousness covers not only the reflection of political, but also environmental, socio-economic, demographic, medical and many other global problems, their comprehensive, comprehensive analysis in terms of various fields of science. In this context, the subject of globalist consciousness is much broader than the subject of political culture, which provides a holistic reflection of the diversity of global development issues.

It is determined that political culture encompasses a number of values, beliefs on political issues at all levels, from individual, group and social to international, regional and global issues. Whereas globalist consciousness focuses only on reflecting problems on a global scale, not covering all other levels of social problems. That is, depending on the level of problems considered, the object of globalist consciousness is narrower than the object of political culture, which helps to focus on the detailed study of global problems without being distracted by other lower-level problems.

Key words: *globalist consciousness, public administration, theory of public administration, mechanisms of public administration.*